

УДК 327.5

І.О. Бузаджи, М.В. Булик

АРХІПЕЛАГ СЕНКАКУ (ОСТРОВИ ДЯОЮЙДАО) В КОНТЕКСТІ ЯПОНО-КИТАЙСЬКИХ ВІДНОСИН

У статті розкрито сутність конфлікту за архіпелаг Сенкаку (острови Дяюйдао). Подана коротка характеристика територіальних конфліктів та їх основних причин. У статті надана історична довідка щодо розвитку територіального конфлікту за архіпелаг Сенкаку. Автором розглянуто позиції Японії та КНР щодо приналежності островів, виокремлені основні аргументи сторін з цього питання. Також було розглянуто позиції Сполучених Штатів, Російської Федерації та Республіки Корея щодо конфлікту, адже ці держави мають безпосереднє відношення до конфліктуючих сторін (так, Сенкаку були під тимчасовою юрисдикцією США після Другої світової війни; РФ активно напрошує двосторонній діалог з КНР, як із надійним партнером, до того ж, РФ конфліктує з Японією щодо Курильських островів; РК ж знаходиться у трикутнику Японія-КНР-РК і нарівні з ними забезпечує безпеку та розвиток регіону). Надано прогнози щодо розвитку конфлікту. Територіальний конфлікт є вагомою перепорою у розвитку двосторонніх відносин Японії та КНР, і від того, яким буде завершення конфлікту, залежить розвиток та безпека не тільки Японії та КНР, а й усього регіону в цілому.

Ключові слова: територіальний конфлікт, архіпелаг Сенкаку, острови Дяюйдао, Азіатсько-Тихоокеанський регіон.

Протягом усієї історії людства територіальні конфлікти відігравали важливу роль, часто були причиною виникнення безлічі збройних конфліктів. Вони виникали в разі, коли спірні території мали важливе стратегічне значення для конфліктуючих країн, а також внаслідок суперечок держав з приводу територіальних вод, родовищ корисних копалин тощо. Проблема територіальних протиріч не обійшла стороною й Азіатсько-Тихоокеанський регіон, зокрема, його лідерів – Японію та КНР. Конфлікт за архіпелаг Сенкаку (в китайській історіографії – острови Дяюйдао) триває вже майже півстоліття

і на сьогодні не представляється можливим визначити, коли сторони дійдуть угоди, а також наслідки даного територіального спору.

Сьогодні існує багато досліджень у сфері вивчення питання конфлікту за архіпелаг Сенкаку та його вплив на двосторонні політичні та торгівельно-економічні відносини Японії та КНР. Особливої уваги заслуговують роботи Елісон Джексон «Island Dispute Disrupts Sino-Japanese Trade» [4], І. Лебедевої «Японо-китайские противоречия в экономическом контексте» [5], М. Бородин «К событиям вокруг островов Сенкаку» [6]. Автори досліджують основу конфлікту, роблять скорочений огляд історії конфлікту та його сучасний стан.

Більш детально історична база конфлікту за архіпелаг Сенкаку розглянута в роботі Федорової М.А. «Архипелаг Сенкаку в истории японо-китайских отношений» [7]. Автор поетапно простежила історію виникнення і динаміку розвитку територіального конфлікту між Китаєм і Японією, вивчивши основні джерела і доступні роботи японських дослідників з питання про приналежність архіпелагу Сенкаку. Хронологічно дана робота охоплює період з середини XVIст. до наших днів.

Енді Шарп та Кевін Хемплін у своїй роботі «Китайско-японский спор все сильнее отражается на экономике ведущих азиатских стран» [8] позначили, як впливає конфлікт за архіпелаг Сенкаку на загальний стан торгівельно-економічних відносин Японії та Китаю. Протистояння через острови сприяло скороченню японських поставок до Китаю протягом шести місяців. Промислове виробництво в Японії в листопаді 2012 року скоротилося на 1,7%, і це найнижчий рівень після землетрусу 2011 року. Коли японський уряд купив три острови, обурені китайці влаштували бойкот японським товарам і почали бити вітрини японських магазинів в Китаї. Острови дають вихід в багаті рибпромислові райони, до можливих ділянок нафтових родовищ, а також можуть стати важливими військовими форпостами в морі між Китаєм, Японією і Тайванем. І це пересилує потреби у підтримці економічних зв'язків.

Метою даної статті є розгляд розвитку територіального конфлікту за архіпелаг Сенкаку (острови Дяоюйдао) та позиції Японії та КНР у цьому питанні.

Перед тим, як аналізувати спір Японії та КНР за архіпелаг Сенкаку, варто дати визначення поняттю «територіальний конфлікт».

Територіальний конфлікт – міжнародний спір між двома або кількома державами з приводу юридичної приналежності певній території. Кожна зі сторін у суперечці стверджує, що дана територія є її власністю, так як вона здійснювала або здійснює свою владу на даній території. Територіальний спір вважається таким, коли всі сторони спору визнали його існування [1]. Причинами конфліктів можуть бути: спроби перегляду прикордонних міждержавних договорів; відмова держав, як правило новоутворених, визнати колишні умовні адміністративні кордони, які були визначені для них в рамках колишньої держави; оскаржування територій, приналежність яких чітко не закріплена в попередніх договорах, актах і угодах [2].

В свою чергу, територіальні конфлікти в АТР стали наслідком зруйнованої колоніальної системи, коли новоутворені незалежні держави зіткнулися з проблемою встановлення кордонів. На сьогодні в АТР існує три зони конфлікту. Перша конфліктна зона знаходиться в Південно-Китайському морі (Парасельські острови, острови Спратлі і Пратас, обширна мілина Макклесфілд-бенк і ряд дрібних острівних утворень). Друга конфліктна зона склалася в південній частині Східно-Китайського моря щодо приналежності островів Сенкаку. Третьою конфліктною зоною територіальних розбіжностей є острови Такесіма. І саме конфлікт за архіпелаг Сенкаку є одним з найгострішим, масштабним та обговорюваним в ЗМІ [3].

Про архіпелаг Сенкаку було відомо ще в XIV-XVI ст. – у той час морський шлях із Китаю на острови Рюкю пролягав повз архіпелагу. Однак у другій половині XIX ст. архіпелаг залишався безлюдним, у джерелах немає інформації щодо спроб освоєння островів ні Японією, ні КНР. Тільки в 70-80-х рр. XIX ст. Японія почала виказувати свій інтерес до архіпелагу, що було пов'язано із його близькістю до островів Рюкю. У 1968 р. ООН опублікувала доповідь про можливі запаси нафти в Східно-Китайському морі. У 1971 р. у зв'язку з майбутнім поверненням Окінави Японії КНР заявила про свої домагання на острови. У 1978 р. після підписання японо-китайського договору про мир, дружбу і співробітництво Японія і КНР заявили про заморожування дебатів навколо островів. У квітні 1992 р. територіальний спорт був відкладений на розсуд майбутніх поколінь. У 2012 р. відбулося різке загострення конфлікту пов'язане з тим, що Японія 11 вересня націоналізувала три (Уоцурі, Кітако, Мінаміко) з п'яти островів архіпелагу (до того Японія орендувала їх у сім'ї Куріхара). Такі дії з боку Японії викликали хвилю протестів по всій території Китаю, який вважає дії японського керівництва нелегітимними.

Роздивимося позиції Японії та КНР щодо територіального конфлікту.

КНР стверджує, що острови Дяоюйдао – споконвічно китайська територія. Згідно цієї заяви, китайці першими виявили архіпелаг у 1371 р. і дали йому назву. Найбільш ранні з збережених історичних записів, що згадують Дяоюйдао, належать до 1403 р. (перший рік правління імператора Чжу Ді з династії Мін). У книзі під назвою «Подорож з попутним вітром» використовуються найменування «Дяоюйюй» і «Чіканьюй», відповідні сучасним «Дяоюйдао» і «Чівейюй». На морській карті, складеній командувачем військами провінції Чжецзян при династії Мін Ху Цзунсянем, також відзначені прибережні острови, що відносяться до зони берегової оборони династії Мін, у їх число входять острови Дяоюйдао і прилеглі до них території. Це підтверджує, що, щонайменше, при династії Мін ці острови вже входили в район берегової оборони Китаю [9].

«Шлях до Рюкю», написаний в 1579 р. (на сьомий рік правління імператора Ван Лі, династія Мін), «Запис перекладачів серпневої Мін», написаний Мао Руічжен у 1629 р. (другий рік правління імператора Чонджен, династія Мін), Велика Універсальна Географічна мапа, створена в 1767 році (32-й рік правління імператора Цяньлуна, династія Цин) і атлас Великої династії Цин, опублікований у 1863 р. (другий рік правління імператора Тончжи, династія Цин) – всі вони позначають Дяоюйдао Дао як територію Китаю [10].

КНР визнає, що японський уряд вкрав Дяоюйдао під час китайсько-японської війни 1894-1895 рр. і змусив підписати нерівний Симоносекський договір, згідно з котрим острів Формоза (Тайвань) разом з усіма островами, що прилягають до нього, а також Пескадорські острови (острови Пенху) були передані Японії.

Згідно Каїрської декларації Японія повинна повернути Китаю всі забрані у нього території, включаючи території Північно-Східного Китаю, Тайваню, острови Пенху та інші. В свою чергу, Потсдамська декларація постановляє: «Необхідно виконувати умови Каїрської декларації». У серпні 1945 р. Японія прийняла Потсдамську декларацію і оголосила беззастережну капітуляцію, це означає, що вона повинна повернути Китаю Тайвань, острови Дяоюйдао і інші прилеглі до них острови [12].

У 1951 р. прем'єр Держради і міністр закордонних справ КНР Чжоу Еньлай від імені китайського уряду заявив, що, оскільки КНР не брала участі в підготовці, розробці та підписанні Сан-Франциського мирного договору, китайський уряд цей договір не визнає. В червні 1971 р. Японія і США підписали «Угоду про повернення Окінави», яке включило острови Дяоюйдао і інші острови в «зону, що підлягає

поверненню». У зв'язку з цим КНР опублікував заяву, в якій зазначалося, що дана передача є абсолютно незаконною і знову підтверджувалося, що Дяоюйдао і прилеглі до них острови є невід'ємною частиною території КНР. І сьогодні позиція КНР не змінена з цього питання [11].

Зі свого боку Японія стверджує, що протягом десяти років з 1885 р. було проведено ряд ретельних досліджень архіпелагу та не було знайдено жодних слідів контролю Китаєм, і що на основі цього підтвердження японський уряд прийняв рішення офіційно включити архіпелаг Сенкаку до складу Японії. З того часу Японія здійснювала ефективний контроль над Сенкаку, і це продовжувалося до кінця Другої світової війни.

Також Японія стверджує, що Сенкаку не були ані частиною Тайваню, ані частиною Пескадорських островів, що були передані Японії Китаєм згідно з Сімоносекським договором, оскільки включення колишніх островів до складу японської території передувало укладенню цього договору.

Токіо вказує на документи, які говорять про те, що Пекін сам свого часу визнавав, що острови Сенкаку належать Японії. Як докази японці приводять лист подяки Консула Китайської Республіки в Нагасакі від 20 травня 1920 р., в якому висловлювалася подяка японській владі за порятунок китайських рибалок, які зазнали корабельної аварії. Місце події в даному листі зазначено як «острови Сенкаку, повіт Яеяма, префектура Окінава, Японська імперія». Японія також посилається на офіційний друкований орган КПК — газету «Женьмінь жибао» від 8 січня 1953 р., де в статті під назвою «Боротьба жителів островів Рюкю проти американської окупації» чітко сказано, що острови Рюкю складаються з семи груп островів, одна з яких — острова Сенкаку. Крім того, Японія посилається і на карти, зокрема, «Новий атлас Китайської Республіки» від 1933 р. і опублікований в 1958 р. в Китаї «Атлас світу», перевиданий у 1960р., на яких самі ж китайці віднесли острови Сенкаку до території Японії. Причому, написали – Сенкаку, а не Дяоюйдао. Тобто, Китай визнавав острови Сенкаку японською територією [13].

Крім того, Японія відзначає, що протягом довгого часу з моменту набрання чинності Сан-Франциського мирного договору, Китай не виказував жодних заперечень проти того, що Сенкаку були включені в області, підконтрольні США. КНР не виступала проти цього аж до 1968 р. Питання про приналежність островів знов піднялось у 1972 р. під час підписання Договору про мир та дружбу між Японією та КНР. Та навіть тоді КНР не виказав різких посягань на ці території [14].

На аргументи КНР Японія дає контраргументи, що ставить під сумнів приналежність островів Дяоюйдао Китаю. Негативно позначається і той факт, що Китай неодноразово вводив військові судна на спірні території. Так, наприклад, з 2008 року китайські риболовні траулери активно борознять води навколо островів, в деяких випадках стикаючись з судами японської берегової охорони. У 2012 році Китай направив у води спірної території військові судна. В листопаді 2013 року Китай заявив, що іноземні літаки будуть зобов'язані повідомляти китайський уряд, якщо вони летять в повітряному просторі над островами. Все це явно порушує права Японії.

США побічно підтримують Японію в конфлікті за архіпелаг. На зустрічі прем'єр-міністра Японії Сіндзо Абе та Президента США Барака Обами у квітні 2014 р., Обама знову озвучив відмову Вашингтона прийняти сторону в суперечці про суверенітет і закликав Китай і Японію врегулювати свої розбіжності шляхом діалогу. Але також Обама заявив, що на острови Сенкаку поширюється дія п'ятої статті договору про безпеку між США і Японією. Ця стаття встановлює зобов'язання США щодо захисту Японії у разі збройного нападу на території, що знаходяться під її протекторатом. Заява націлена на стримування Китаю, який посилює темпи морської експансії [14].

Російська Федерація також займає нейтральну позицію, однак не підтримує, навіть побічно, жодну зі сторін. РФ закликає КНР і Японію врегулювати конфлікт щодо спірних островів шляхом діалогу, не створюючи міжнародної напруженості. Однак, за словами провідний науковий співробітник Центру японських досліджень Інституту Далекого Сходу Російської академії наук Віктора Павлятенко, з точки зору історії, КНР має більше шансів і факторів на свою користь [15].

Позиція Республіки Корея в цьому питанні також нейтральна. Як одна зі сторін трикутника Японія – КНР – РК, вона особливо зацікавлена в стабільності в регіоні. Та, корейський академік Лі Сок Ву зазначає, що «відповідно, із урахуванням різних фактичних і правових питань, він схильний до висновку, що Японія має більш сильну претензію на спірні острови. Іншими словами, вирішальною датою в цьому випадку має бути... грудень 1971 р., як і стверджує Японія» [16].

Таким чином, ми бачимо, що Японія висуває досить вагомні аргументи на користь того, що Сенкаку є саме японською територією, та має більшу підтримку. У короткостроковій перспективі економічна і технологічна взаємозалежність утримає Японію та КНР від різких кроків. Але КНР веде досить агресивну політику щодо спірних островів. Однак, обидві держави розуміють, що збройний конфлікт матиме величезні наслідки і, в першу чергу, вдарить по тісних торгово-економічних відносинах держав. Також це відіб'ється і на більш глобальному рівні. Ланцюжки поставок, страхові тарифи на перевезення вантажів морем, енергетичні ринки — всі ці сфери будуть зачеплені. Крім цього конфлікт може негативно вплинути на глобальне сприйняття Китаю в якості відповідального політичного актора, а отже — поставити під питання його інвестиційну привабливість.

На сьогодні досить складно прогнозувати, як саме завершиться територіальний конфлікт, що триває вже не одне десятиріччя. Але варто зазначити, що Японія і КНР, як гаранті безпеки та розвитку АТР, дійдуть компромісу по цьому питанню.

Список використаної літератури

1. Воронов К .В. Международное право. Общая часть [Електронний ресурс] / К. В. Воронов, А. А. Шулаков. — Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/94180/>
2. Лавренов С. Я. Советский Союз в локальных войнах и конфликтах [Електронний ресурс] / С. Я. Лавренов, И. М. Попов. — Режим доступу : http://militera.lib.ru/h/lavrenov_porov/index.html
3. Колташов А. И. Территориальные притязания государств – основная причина вооруженных конфликтов в Азиатско-Тихоокеанском регионе [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://ru.apircenter.org/archives/2370>
4. Island Dispute Disrupts Sino-Japanese Trade [Electronic resource]. - Mode of access : <http://www.thefinancialist.com/territorial-dispute-disrupts-sino-japanese-trade/>
5. Лебедева И. Японо-китайские противоречия в экономическом контексте [Електронний ресурс] / И. Лебедева. — Режим доступу : <http://www.centrasia.ru/newsA.php?st=1349676060>
6. Бородин Н. К событиям вокруг островов Сенкаку [Електронний ресурс] / Н. Бородин. — Режим доступу: <http://www.damanski-zhenbao.ru/files/japan-03-rus.doc>
7. Федорова М. А. Архипелаг Сенкаку в истории японо-китайских отношений [Електронний ресурс] / М. А. Федорова. — Режим доступу : <http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/4835/2/uv-2005-04.pdf>
8. Японо-китайский территориальный конфликт вокруг островов [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://itar-tass.com/info/788424>
9. Senkaku/Diaoyu: Islands of Conflict [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.historytoday.com/joyman-lee/senkakudiaoyu-islands-conflict>

10. Макаров И. История конфликта вокруг островов Сенкаку [Электронный ресурс] / И. Макаров. — Режим доступа: <http://www.kommersant.ru/doc/2027310>

11. Full Text: Diaoyu Dao, an Inherent Territory of China [Electronic resource]. - Mode of access : <http://english.cntv.cn/20120925/106168.shtml>

12. Senkaku/Diaoyu Islands [Electronic resource]. - Mode of access : <http://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law:epil/9780199231690/law-9780199231690-e2015?rskey=WGpspE&result=3&prd=EPIL>

13. Острова Сенкаку – острова раздора между КНР и Японией [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://nbenegroup.com/territory/islandsS.html>

14. Obama says US will defend Japan in island dispute with China [Electronic resource]. - Mode of access : <http://www.theguardian.com/world/2014/apr/24/obama-in-japan-backs-status-quo-in-island-dispute-with-china>

15. Россия в японско-китайском споре: взгляд из Москвы [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://m.golos-ameriki.ru/a/world-china-japan-islands/1510673.html>

16. Lee Seokwoo «Territorial Disputes among Japan, China and Taiwan concerning the Senkaku Islands» [Electronic resource]. - Mode of access : [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <https://www.dur.ac.uk/ibru/publications/download/?id=222>

Стаття надійшла до редакції 08.08.2014 р.

I. Buzadzi, M. Bulyk

SENKAKU ARCHIPELAGO (DIAOYU ISLANDS) IN THE CONTEXT OF JAPAN-CHINA RELATIONS

Territorial conflicts is an international dispute between two or more states concerning the legal ownership of certain areas. Each state to the dispute claims that this area is its property, as it is carried out or exercises power in the territory. Causes of conflict include: attempts to revise the international treaties about the borders; refusal of states to recognize the old conventional administrative boundaries; contestation of territories. The problem of territorial conflicts didn't spare the Asia-Pacific region, in particular it is about the conflict of Japan and China for the Senkaku archipelago (Diaoyu Islands).

The purpose of this article is to examine the positions of Japan and China in regard belonging Senkaku / Diaoyu and the positions of the leading countries in the world on this issue.

In writing this article the author relied on such method of social science as a content analysis. To assess the positions of Japan and China on the conflict the author used the comparative method, which was based on historical facts.

Senkaku archipelago (Diaoyu Islands) is a major stumbling block in bilateral Japan-China relations. Territorial conflict affects the diplomatic relations and, in particular, on trade and economic relations of states.

Looking at the arguments of Japan and China regarding accessories islands, we can say that Japan have more rights to the islands than China. Some evidences of the Japanese side contribute to this. From the XIV-XVI centuries, when it became known about the islands, and until 1895 the Senkaku islands were uninhabited. Since 1895 Senkaku Islands were officially incorporated into the territory of Japan. Since then, the Senkaku Islands historically consistently were part of the archipelago of Nancy, which is the Japan's territory. There are a number of documents of the first half of the XX century, according to which we can say that China, generally, recognize the Senkaku Islands as Japanese territory. In 1945, Japan lost all the territories it acquired in the late XIX century, but they were returned to Japan in accordance with the agreement on the return of Okinawa.

In accordance with historical references and documents, China has begun to give voice to the territory only in 1968. By this time, there was no encroachments to the islands from

China. US and South Korea, as countries that are most interested in stability in the region, stress that, in accordance with all facts, Japan has far more rights to the archipelago than China.

Today, experts do not presume to give accurate predictions about resolving the territorial dispute between Japan and China. However, they say in the coming years the conflict unlikely to turn into the armed conflict, because it will hit the close trade and economic relations between states. There is a compelling idea that Japan and China, as guarantors of security and development of the Asia-Pacific region, will reach a compromise on this issue.

Key words: *territorial conflict archipelago Senkaku Islands Diaoyu, the Asia-Pacific region.*

РЕЦЕНЗЕНТИ: *Онщенко І.Г., д.політ.н, проф.; Антонюк О.В., д.політ.н, проф.*